

СТОРОЖЧУК

УДК 330.82:334

Володимир Миколайович
svnjazz1977@gmail.com

ЕКОНОМІЧНА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ: СИСТЕМНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

ECONOMIC LIBERALIZATION: SYSTEM ANALYSIS RESEARCH

аспірант кафедри
міжнародних відносин
Київського національного
торговельно-економічного
університету, Державна
фіскальна служба України

У статті обґрунтовано доцільність розгляду економічної лібералізації як системного об'єкту дослідження. Визначено елементи системи управління лібералізацією. За результатами змістового аналізу підходів до трактування поняття «економічна лібералізація» встановлено основні складові управління економічною лібералізацією як системи. Запропоновано визначення економічної лібералізації з точки зору системного підходу.

В статті обґрунтовано доцільність розгляду економічної лібералізації як системного об'єкту дослідження. Визначено елементи системи управління лібералізацією. За результатами змістового аналізу підходів до трактування поняття «економічна лібералізація» встановлено основні складові управління економічною лібералізацією як системи. Запропоновано визначення економічної лібералізації з точки зору системного підходу.

In the article the expediency of consideration economic liberalization as the system research object is grounded. The elements of liberalization management system are defined. The basic components of economic liberalization management as the system based on the result of semantic analysis of approaches to the interpretation of the "economic liberalization" concept are identified. The definition of economic liberalization is proposed from a systems perspective is proposed.

Ключові слова: економічна лібералізація, системний підхід, система управління, обмеження

Ключевые слова: экономическая либерализация, системный подход, система управления, ограничения

Keywords: economic liberalization, system approach, management system, restrictions

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин і світової економічної системи лібералізація і як суспільно-політичне, і як економічне явище набуває характеру глобальної світової тенденції. Прагнення до усунення або мінімізації будь-яких штучних обмежень (національних, ментальних, гендерних, релігійних) в усіх сферах людської діяльності відкриває нові можливості для реалізації потенціалу окремих громадян, етнічних угруповань, націй та, зрештою, держав як суб'єктів міжнародних економічних відносин. Особливе значення у контексті забезпечення економічного розвитку держави набуває лібералізація економічних процесів, яка є загально визнаною тенденцією сьогодення. Слід зазначити, що оперуючи поняттям «економічна лібералізація» у найрізноманітніших його контекстах [4, 7, 11, 13, 15], дослідники залишають поза увагою питання чіткого тлумачення його семантичної сутності. В кінцевому підсумку, нехтування апаратом термінологічного аналізу призводить до невизначеності причинно-наслідкових зв'язків у перебігу лібералізаційних процесів та неможливості чітко окреслити їх очікувані результати та потенційні наслідки. Підвищенню обґрунтованості дослідження

лібералізаційних процесів в економіці сприятиме, зокрема, установлення сутності економічної лібералізації з точки зору системного підходу.

МЕТА РОБОТИ

полягає у визначенні сутності економічної лібералізації з точки зору системного підходу та установлення її особливостей як системного об'єкту дослідження.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань та ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано методи системного аналізу, порівняння та узагальнення, структурно-логічного аналізу та графічного моделювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

У загальному випадку термін «лібералізація» (англ. liberalisation, фр. libéralisation, лат. liberalis – вільний, _libera-lis – такий, що стосується свободи) трактується як: надання більших свобод в усіх сферах суспільного життя [5]; зняття та послаблення обмежень, надання свободи дій [7]; надання більшої свободи, вивільнення [6]; зняття обмежень, надання

свободи [18]; процес розширення певних прав та свобод й усунення відповідних обмежень [17]; пом'якшення державного або державно-бюрократичного тиску (контролю) на різні сфери суспільного життя – політику, економіку, право тощо [12].

Узагальнюючи словникові визначення терміну «лібералізація», можна побачити, що ключовими визначальними категоріями при його трактуванні є надання свободи та зняття (усунення, послаблення) обмежень. На наш погляд, між цими категоріями існує причинно-наслідковий зв'язок, на якому слід наголосити при визначенні сутності процесу лібералізації незалежно від сфери, у якій він відбувається. А саме – оскільки надання свободи власне й реалізується шляхом усунення обмежень, можемо вважати метою лібералізації надання свободи, а засобом досягнення цієї мети – зняття або зменшення відповідних обмежень. Зрозуміло, що незалежно від сфери наявності обмежень, правом їх установлення (та, відповідно, усунення) володіють певні суб'єкти управління – інституції, органи управління, посадові особи та ін. Результатом прийняття відповідних рішень щодо лібералізації буде набуття об'єктами управління прав та свобод у певній сфері їх діяльності. Відповідно, під лібералізацією у загальному сенсі можемо розуміти процес усунення суб'єктом управління встановлених обмежень з метою надання об'єкту управління свободи у відповідній сфері діяльності. Наявність суб'єкта управління, об'єкта управління, мети та засобу їх взаємодії створює підґрунтя для розгляду процесу лібералізації з точки зору системного підходу. В якості суб'єкта управління (керуючого органу), що здійснює управлінський вплив, виступають органи управління та інституції, наділені повноваженнями щодо накладання та усунення обмежень у відповідній сфері. В якості об'єкта управління (керованого органу) виступають отримувачі відповідних прав і свобод, сутність та перелік яких конкретизуються залежно від сфери діяльності. Зв'язок між керуючим та керованим органами (т. зв. прямий зв'язок) представляє собою управлінський вплив, який чинить керуючий орган на керований з метою досягнення мети функціонування системи. В даному випадку управлінський вплив являє собою конкретні дії щодо усунення обмежень, наслідок яких відчуває об'єкт управління у своїй діяльності. Протилежний за напрямом дії зв'язок (від керованого органу до керуючого) називається зворотним зв'язком та є необхідною умовою ефективного функціонування будь-якої системи. Наявність зворотного зв'язку дозволяє керуючому органу, на основі аналізу реакції керованого органу, оцінити дієвість управлінського впливу та, у разі

необхідності, відкоригувати його інтенсивність та інші характеристики.

Керуючись загальними уявленнями про складові системи управління та їх взаємозв'язок [10], можемо графічно зобразити систему управління лібералізацією (рис. 1).

Наступний рівень конкретизації дослідження передбачає встановлення сутності лібералізації як економічного явища.

Лібералізація економіки (економічна лібералізація, лібералізація економічних процесів, лібералізація економічної діяльності та ін.) трактується як:

розширення свободи економічних дій господарюючих суб'єктів, зняття [14, 20, 9] або зменшення [20, 9] обмежень на економічну діяльність, розкріпачення підприємництва [14, 20, 9];

усунення або послаблення державного контролю над економічною активністю комерційних суб'єктів, галузей та секторів економіки [1];

скасування або послаблення державного контролю над економічною діяльністю та економічними параметрами (ціною, заробітною платою, відсотковою ставкою, обмінним курсом) [19];

процес розширення волі економічних дій суб'єктів підприємницької діяльності, зняття обмежень на фінансово-економічну діяльність, розкріпачення підприємництва [12];

усунення обмежень, скасування або послаблення державного контролю, розширення свободи діяльності для економічних суб'єктів [16];

зняття кількісних та якісних обмежень на економічну діяльність [2];

процес ослаблення обмежень на здійснення ринкової діяльності і операцій [4];

процес звільнення економіки від зайвого управлінського впливу державної влади на ринкові механізми [3].

Як свідчить навіть поверхневий аналіз наведених визначень, у трактуваннях поняття «економічна лібералізація», знову-ж таки, відсутнім є наголошення на наявності причинно-наслідкового зв'язку між наданням економічної свободи (мета) та зняттям / послабленням обмежень (інструмент, механізм). Змістовий аналіз визначень економічної лібералізації у системних координатах, результати якого подано у табл. 1, дозволяє визначити основні складові процесу управління економічною лібералізацією з точки зору системного підходу та надати таке її визначення: економічна лібералізація (лібералізація економіки) – це процес усунення / послаблення державами та міжнародними інституціями контролю та встановлених обмежень на економічні параметри з метою надання господарюючим суб'єктам свободи економічної діяльності.

Рис. 1. Управління лібералізацією як система (складено автором)

Таблиця 1

Результати змістового аналізу визначень поняття «економічна лібералізація» з точки зору системного підходу [складено автором]

Елемент системи	Сутність елементів системи					
Суб'єкт управління	Держави, інтеграційні утворення, міжнародні інституції					
Об'єкт управління	Господарюючі (комерційні) суб'єкти, галузі та сектори економіки (види економічної діяльності)					
Сенс діяльності об'єкта управління	Економічна активність (діяльність)					
Мета та цілі функціонування системи	Надання свободи економічної діяльності суб'єктам господарювання					
	Скорочення трансакційних витрат	Посилення господарської підприємницької мотивації			Легалізація «тіньової» діяльності	
Напрями реалізації управлінського впливу	Оптимізація державного контролю			Оптимізація системи обмежень на економічну діяльність		
	Скасування	Послаблення	кількісні обмеження		якісні обмеження	
			Усунення	Зменшення	Усунення	Зменшення
Форми реалізації управлінського впливу	Адміністративні заходи			Пряме державне регулювання		
Предмет лібералізації	Економічна діяльність	Економічні параметри				
		Ціна	Заробітна плата	Відсоткова ставка	Обмінний курс	Митний тариф
Результат	Підвищення ефективності функціонування економічної системи внаслідок скасування / послаблення державного контролю та встановлених обмежень					

ВИСНОВКИ

Установлення сутності економічної лібералізації з точки зору системного підходу сприятиме підвищенню обґрунтованості дослідження лібералізаційних процесів в економіці. Зокрема, визначення елементів системи управління економічною лібералізацією дозволяє оцінювати ефективність відповідних заходів з точки зору досягнення бажаного результату – підвищення ефективності функціонування економічної системи внаслідок усунення встановлених обмежень на діяльність суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Eionet GEMET Thesaurus [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.eionet.europa.eu/gemet/alphabetic?langcode=en>
2. Вікіпедія. Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>.
3. Економіко-математичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economic_mathematics.academic.ru/.
4. Економічна свобода і завдання лібералізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econhouse.ru/ekonomichna-teorija/6/232-ekonomichna-svoboda-i-zavdannya-liberalizaci>.
5. Епишкин Н.И. Исторический словарь галлицизмов русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ets.ru/pg/r/dict/gall_dict.htm
6. Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов / Н.Г. Комлев. – М.: Эксмо-Пресс, 2006. – 1308 с.
7. Королевська Н.Ю. Напрями розвитку та лібералізації підприємницької діяльності в Україні / Н.Ю. Королевська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/39/11/knurdu.pdf>
8. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. – 2-е изд., доп. – М.: Рус. яз., 2000. – 856 с.
9. Кураков Л.П. Экономика и право: словарь-справочник / Л.П. Кураков, В.Л. Кураков, А.Л. Кураков. – М.: Вуз и школа, 2004 – 1072 с.
10. Мухин В.И. Исследование систем управления. Анализ и синтез систем управления: [учебн.] / В. И. Мухин. – М. : Экзамен, 2003. – 384 с.
11. Плахотна К.Є. Митно-тарифне регулювання в умовах лібералізації торгівлі / К.Є. Плахотна // Економічний часопис-XXI. – 2012. – №5-6. – С. 44–45.
12. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін.; За ред. М. П. Требіна. – Х.: Право, 2015. – 816 с.
13. Пугачевська К.С. Сучасні тенденції лібералізації зовнішньої торгівлі / К.С. Пугачевська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – №3. – С. 70-77.
14. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
15. Сазонець О.М. Напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні в контексті вдосконалення системи пенсійного забезпечення / О.М. Сазонець, Н.В. Куряча // Проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 164-169.
16. Словарь бизнес-терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/contents.nsf/business/>.
17. Социология: Энциклопедия / [А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко]. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
18. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / [Ожегов С.И., Шведова Н.Ю.]. – 4-е изд., доп. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
19. Энциклопедия права [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://encyclopedia_praava.academic.ru/.
20. Юридическая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://yuridicheskaya_encyclopedia.academic.ru/.